

Izabella SMENTEK

MODEL KOŚCIOŁA WEDŁUG JANA PAWŁA II

Treść: 1. Trynitarnie źródło wielkich dzieł Kościoła; 2. Pneumatologiczny obraz Kościoła; 3. Odpowiedzialność Kościoła za świat; 4. Biskup Rzymu; 5. Obraz Kościoła według Jana Pawła II a modele eklesjologiczne.

*Kościół mój widzę ogromny,
wielkie duchowe przestrzenie,
ludzie je pełnią i cienie...*

Te przystosowane słowa krakowskiego wieszcz¹ zdają się przedstawiać bliski Janowi Pawłowi II obraz Kościoła. Taki Kościół Ojciec Święty postrzega i ukazuje w swoim nauczaniu: otwarty na całą ludzkość i odpowiedzialny za nią, wielki, apokaliptyczny Kościół żyjących w przestrzeni tego i tamtego świata.

Syntetyczny zarys swojego spojrzenia na Lud Boży, któremu przyszło Mu przewodzić, Jan Paweł II zawarł w kazaniu z dn. 18. X. 1998 r. – wygłoszonym z okazji XX rocznicy inauguracji pontyfikatu. Przedstawia w nim Kościół jako wzajemnie wspierającą się wspólnotę, razem z Chrystusem, w Duchu Świętym, dokonującą *wielkich dzieł*. Owe *wielkie dzieła* oznaczają misję Kościoła ukierunkowaną ku temu, aby przygotować przyście Chrystusa, aby Syn Człowieczy znalazł wiarę, gdy przyjdzie. Ma to być nie tylko wiara ugruntowana w sercach, ale dynamiczna, głoszona tak, aby świat nie był pozbawiony *prawdy*, której potrzebuje. Do dokonywania *wielkich dzieł* wspólnota eklesjalna zyskuje siłę dzięki modlitwie składającej się jakby z trzech filarów. Są to: modlitwa Chrystusa za Kościół, modlitwa Papieża i modlitwa ludu za Papieża. Od niej zależy siła wiary, a więc i skuteczność działania, ponieważ to wiara Kościoła jako potwierdzenie *prawdy* toruje drogę Chrystusowi. W modlitwie i miłości Kościoła ujawnia się obecność Ducha Świętego, który dopełnia dzieła Chrystusa i przygotowuje Jego powtórne przyście.

Obraz Kościoła, jaki wyłania się z tej i z innych wypowiedzi Jana Pawła II jest trynitarny, pneumatologiczny i oczywiście personalistyczny, a istotne znaczenie mają w nim takie pojęcia jak wiara, prawda, odpowiedzialność za świat i wielkie dzieło przygotowania przyścia Chrystusa, jako istota misji Ludu Nowego Przy mierza.

¹ Por. S. WYSPIAŃSKI, "I ciągle widzę ich twarze", w: *Dzieła zebrane*, t. 2, Kraków 1964-1966, 160-161.

1. Trynitarne źródło wielkich dzieł Kościoła

Ojciec Święty łączy pojęcia uniwersalizmu, powszechności i katolicyzmu Kościoła.² Wskazuje na ich źródło – odwzorowanie tajemnicy Trójcy Świętej w mistycznej wspólnoty Ludu Bożego. Zgodnie z nią uniwersalizm Kościoła odpowiada prawdzie o Bogu jako Stwórcy wszystkiego i Odkupicielu wszystkich.³ Powszechność, katolicyzm to nic innego jak odzwierciedlenie i realizacja miłosiernej miłości Ojca, której ukazywanie stanowi mesjański program Chrystusa i podstawowe zadanie jego uczniów.⁴ Ponieważ we Wcieleniu objawiła się powszechność zamiaru Ojca, Kościół jest katolicki przez to, że przybliży ludzkość do widzenia Ojca, a czyni to, głosząc prawdę o Nim.⁵ Nie sposób nie zauważyć, że Ojciec Święty nie tylko tak widzi uniwersalizm Kościoła, ale i działa zgodnie z takim rozumieniem jego katolicyzmu, którą ostatecznie wyraża apokaliptyczny „wielki tłum” obejmujący czas i wieczność – jedyna, jak pisze Papież, rzeczywistość Ludu mesjanicznego.⁶

Historia zbawienia nie toczy się poza Kościołem, ponieważ jego misja wywodzi się z posłannictwa Chrystusa i należy do zbawczego planu Ojca. Mistyczna wspólnota wiernych stanowi centrum, z którego wychodzą drogi zbawienia, jest więc jego sakramentem, zwornikiem, ośrodkiem promieniowania.⁷ Sakrament Kościoła umożliwia wszystkim pełne uczestnictwo w misterium Chrystusa tj. udział w Jego wstępowaniu do Ojca.⁸ Duchowa więź z Chrystusem stanowi bowiem istotę Nowego Przymierza.⁹ Ojciec Święty nie waha się w określeniu „daty” powstania Kościoła – stało się to po zmartwychwstaniu, w dniu Pięćdziesiątnicy, bo dopiero po dopełnieniu się dzieła Zbawiciela Apostołowie uzyskali świadomość swojego powołania.¹⁰ Istotą bycia Kościołem stanowi więc nie tylko towarzyszenie Zbawicielowi, ale udział w Jego posłannictwie. Wspólnota zwołana przez Chrystusa realizuje Jego misję: daje odpowiedź wiary,¹¹ głosi Ewangelię i zakłada nowe wspólnoty,¹² a także służy Królestwu Bożemu przez modlitwę.¹³

Jan Paweł II szczególnie podkreśla konieczność dawania świadectwa o Chrystusie. Służba najbardziej ewangelicznym wartościom, takim jak sprawiedliwość i pokój, a

² Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę w Kościół. Jeden, święty, powszechny i apostolski*. Zbiór katechez pod redakcją S. Dziwisza, Libreria Editrice Vaticana 1996, 566.

³ Por. *tamże*, 69.

⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Dives in misericordia*, Rzym 1980, p. 8, 13, 14.

⁵ Por. *tamże*, p. 13.

⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 72.

⁷ Por. *tamże*, 565.

⁸ Por. *tamże*, 571, 572.

⁹ Por. *tamże*, 92.

¹⁰ Por. *tamże*, 51.

¹¹ Por. *tamże*, 17.

¹² Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptoris missio*, Rzym 1990, p. 1, 19.

¹³ Por. *tamże*, p. 20.

milczenie o Zbawicielu to sprzeniewierzenie się celowi Ludu Bożego.¹⁴ W zakres tego świadectwa wchodzi całe przepowiadanie Kościoła łącznie z jego nauką społeczną.¹⁵ Impuls do działania, do ewangelizacji, dzielenia się skarbem wiary ma zawsze źródło i uzasadnienie trynitarnie – w ofiarowanej Kościołowi mocy miłości Ojca.¹⁶ Znamienne jest to, że gdy Ojciec Święty mówi o konieczności dawania świadectwa o Chrystusie,¹⁷ jednocześnie nazywa Go *Prawdą*. Treść nauczania wynika z więzi z Panem – żywą *Prawdą*.¹⁸ Świat wchodzi w relację z Chrystusem, gdy jest mu udostępniona *Prawda*. *Prawda* jest przeznaczona dla każdego człowieka, aby w Chrystusie – *Prawdzie* wszyscy mieli dostęp do Ojca.¹⁹ Kościół ma zadanie kierowania doświadczenia całej ludzkości w stronę tajemnicy Chrystusa, ponieważ jest odpowiedzialny za *prawdę*. Uczestniczy w prorockim posłannictwie Syna Bożego, a więc ma dostęp do *prawdy* samego Boga.²⁰ Podąża za Chrystusem, który sam jest Świadkiem *prawdy*.²¹ Świadectwo o *wielkich dziełach* Pana polega więc na ukazywaniu *prawdy*.

Centralny element dzieła Chrystusa stanowi jedność Kościoła. Pochodzi ona z jedności trynitarniej i dlatego należy do najgłębszej istoty mistycznej komunii wiernych.²² Chrystus jest zasadą i źródłem ich spójności i wzrostu w Duchu.²³

2. Pneumatologiczny obraz Kościoła

Świadectwo o Chrystusie w Kościele daje Duch Święty – Duch *Prawdy*. Jan Paweł II przypomina związek Ducha Świętego i *prawdy*.²⁴ To dzięki Jego działaniu Kościół może wypełnić swoje zadanie ukazania Bożej *prawdy*.²⁵ To On zapewnia niezbędny warunek realizacji misji Ludu Bożego – jego *świętość*.²⁶ Od dnia Pięćdziesiątnicy z grupy wierzących tworzy Kościół.²⁷ Udziela mu trynitarniej jedności – tej, którą ludzkość ma od Boga²⁸ i którą wspólnota wiernych ma ukazywać światu. Przekazuje uniwersalizm Ojca czyli ustanawia powszechną misję Kościoła – kieruje

¹⁴ Por. *tamże*, p. 17

¹⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Centesimus annus*, Rzym 1991, p. 5.

¹⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Novo millennio ineunte*, Rzym 2001, p. 42; *Wierzę...*, dz. cyt., 108.

¹⁷ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 17, 41, 148, 407, 442.

¹⁸ Por. *tamże*, 252.

¹⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Fides et ratio*, Rzym 1998, p. 12.

²⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptor hominis*, Rzym 1979, p. 10, 19.

²¹ Por. *tamże*, p. 12.

²² Por. JAN PAWEŁ II, *Ut unum sint*, Rzym 1995, p. 9.

²³ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 75

²⁴ Por. *tamże*, 42; *Dominum et vivificantem*, Rzym 1986, p. 4 – 6.

²⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Fides...*, dz. cyt., p. 11.

²⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici*, Rzym 1988, p. 17.

²⁷ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptoris missio*, dz. cyt., p. 26; *Wierzę...*, dz. cyt., 383n, 388.

²⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Dominum et...*, dz. cyt., p. 64.

nią, poddając ją uniwersalizmowi miłości trynitarniej.²⁹ Jest nadrzędnym Podmiotem tej misji.³⁰

Posłannictwo to polega na dopełnianiu dzieła Chrystusa i przygotowaniu Jego powtórnego przyjścia. Życie i wiara Kościoła są potwierdzeniem głoszonej prawdy i stanowią torującą drogę Zbawicielowi wołanie: „Przyjdź!”. Istnienie Kościoła i jego misja zostają od początku wpisane w perspektywę eschatologiczną.³¹ W dniu Pięćdziesiątnicy młody Lud Nowego Przymierza przemawia wszystkimi językami. Rodzi się jako wspólnota otwarta dla wszystkich ludzi.³² Rozpoczyna ewangelizację narodów, która ma trwać „aż do skończenia świata” (Mt 28, 20).³³ Jan Paweł II mówi, że powszechność tej misji nie pochodzi z zewnętrznego nakazu, ale należy do wewnętrznej istoty Kościoła, ponieważ dzięki Duchowi Świętemu stanowi antycypację Królestwa Bożego.³⁴ Do istoty tej należy także niezbędny filar komunii eklezjalnej – eschatologiczna modlitwa Ducha Świętego.³⁵

Wpisane w tajemnicę Kościoła oczekiwanie przyjścia Chrystusa ujawnia się w liturgii eucharystycznej.³⁶ Tam odbywa się dialog Boga z Jego Ludem i tam Kościół daje świadectwo swojej nadziei.³⁷ Przez Eucharystię Kościół wyraża i potwierdza siebie jako komuniję Boga z ludźmi.³⁸ Tu także spełnia się przychodzenie Chrystusa.³⁹ Eucharystia stanowi centrum, w którym Kościół trwa i nieustannie się tworzy – centrum nowego kultu w Duchu i *Prawdzie*.⁴⁰

Szczególne miejsce w swojej eklezjologii poświęca Ojciec Święty Matce Bożej. Przypomina i rozwija myśl *Lumen gentium*, że Maryja jest Prawzorem Kościoła. Stanowi także jego eschatyczne wypełnienie; nie pielgrzymuje już z nim, ale przewodzi jego modlitwie⁴¹ i strzeże jego wiary.⁴² Zwraca uwagę na więź między Matką Bożą a Duchem Świętym i to, że Jej rola jest pierwszoplanowa we wspólnocie wiernych, ponieważ właśnie w dniu Zesłania Ducha Świętego Bóg ukazał Kościół w jego najgłębszej rzeczywistości – jako jeden, trynitarny i zjednoczony z Maryją.⁴³

²⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 404 – 406, 568.

³⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptoris missio*, dz. cyt., p. 21, 24; "Powszechna misja Kościoła". *L'Osservatore Romano* 16(1995) nr 7/175, 50.

³¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 52.

³² Por. *tamże*, 52, 54, 55.

³³ Por. *tamże*, 177.

³⁴ Por. *tamże*, 566.

³⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Dominum et...*, dz. cyt., p. 66.

³⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Dies Domini*, Rzym 1998, p. 37.

³⁷ Por. *tamże*, p. 38, 41.

³⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Dominum et...*, dz. cyt., p. 62.

³⁹ Por. *tamże*, p. 61.

⁴⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 43, 383n.

⁴¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptoris Mater*, Rzym 1987, p. 5, 27, 40n.

⁴² Por. *tamże*, p. 43.

⁴³ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 608 – 610.

3. Odpowiedzialność Kościoła za świat

Odpowiedzialność Kościoła za świat zajmuje bardzo istotne miejsce w nauce i w czynach Jana Pawła II. Lud Nowego Przymierza realizuje *wielkie dzieła Boże*, gdy prowadzi ludzkość do zbawienia i pod kierunkiem Ducha Świętego przyczynia się do przywrócenia jedności całego rodzaju ludzkiego w komunii z Bogiem. W przepowiadaniu Ojca Świętego nie ma zgody ani na Kościół elitarny, ani na jakiegokolwiek ograniczenie tematyki zainteresowań Kościoła. Są natomiast „ogromne przestrzenie” prawdy i dobra, do których mają prawo wszystkie dzieci Boże. Dlatego też Jan Paweł II obejmuje troską Kościoła wszystko, co dotyczy człowieka, rozwój jego osobowości, odpowiednie wykorzystanie otrzymanych od Stwórcy darów, a także kwestie społeczne.⁴⁴ Nie są to sprawy marginalne dla Kościoła, gdyż w centrum jego misji znajduje się trwanie w *prawdzie*, a jej poznanie i komunია z nią to właśnie główny cel powołanej przez Zbawiciela wspólnoty wiernych, ponieważ w ostateczności *Prawda* to tajemnica Boga w Trójcy jedynej, objawionego w Chrystusie.⁴⁵ Troska Kościoła o człowieczeństwo, o rozwój człowieka i odpowiedzialność za prawdę rozumianą jako uczestniczenie w prorockim posłannictwie Syna Bożego są w nauczaniu Jana Pawła II nieodłączne i logicznie związane.⁴⁶

Kościół ma więc zadanie kierowania całej ludzkości w stronę tajemnicy Chrystusa.⁴⁷ Ojciec Święty podejmuje Pawłowe „Jakże mieli usłyszeć, gdy im nikt nie głosił?” (Rz 10, 14). Wezwanie do hojnego przekazywania Dobrej Nowiny wszystkim, a szczególnie niewierzącym, ma u Jana Pawła II specyficzne, personalistyczne uzasadnienie. Głównym motywem jest tu mianowicie troska o każdego człowieka, pomoc każdemu w odpowiednim wykorzystaniu posiadanych darów, którego ostatecznym uwieńczeniem ma być przecież wieczność.⁴⁸ Ewangelizacja narodów znajduje się w służbie *prawdy*. Odkrywa bowiem nie tylko Chrystusa, który jest *Prawdą*, ale także i prawdę o człowieku, jako o tym, którego najgłębszą potrzebę stanowi Dobra Nowina i ofiarowane całej ludzkości zbawienie.⁴⁹ Jest odpowiedzią Kościoła na wpisane w naturę ludzką powszechne prawo do *prawdy*. Sama powszechność zbawienia zobowiązuje Kościół, aby czynił je dostępnym dla wszystkich.⁵⁰ Ojciec Święty wyraźnie przeciwstawia swój sposób myślenia poglądom, które umniejszają odpowiedzialność Kościoła za zbawienie świata pozostawiając je przede wszystkim „Bogu dostępnym drogom” Ludzkość nie zawsze wie o tym, że oczekuje miłosierdzia, które Kościół wyprasza dla całego świata.⁵¹ Narody świadomie bądź nieświadomie potrzebują

⁴⁴ Por. *tamże*, 286.

⁴⁵ Por. JAN PAWEŁ II, „Przemówienie do uczestników Zgromadzenia Plenarnego Kongregacji Nauki Wiary, 24. X. 1997”, *L'Osservatore Romano* 19(1998) nr 1/199, 34.

⁴⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptor hominis*, dz. cyt., p. 15, 19.

⁴⁷ Por. *tamże*, p. 10.

⁴⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 286.

⁴⁹ Por. *tamże*, 583.

⁵⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptoris missio*, dz. cyt., p. 3, 10.

⁵¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Dives in misericordia*, dz. cyt., p. 2.

Boga,⁵² ale Bóg pragnie zawrzeć Nowe Przymierze z całą ludzkością⁵³ i oczekuje od niej świadomej odpowiedzi wiary. Dlatego Kościół jako katolicki jest odpowiedzialny za każdą prawdziwą wartość ludzką,⁵⁴ za realizację prawa Bożego gwarantującego rozwój człowieka, za wprowadzanie pokoju i sprawiedliwości.⁵⁵ Są to sprawy wpisane w jego misję prorocką - w antycypujące przyjście Pana, objawienie Jego *prawdy*.

W niedawno wydanym „Tryptyku rzymskim” Ojciec Święty akcentuje ten aspekt posłannictwa Kościoła. Zwraca się do tych, którzy są szczególnie odpowiedzialni za „otwieranie drzwi Królestwa”⁵⁶ i przypomina, że w „wielkiej duchowej przestrzeni” między stworzeniem a sądem, którą tak dobitnie wyraża dzieło Michała Anioła w Kaplicy Sykstyńskiej, liczy się tylko Bóg i człowiek, nie ma tu miejsca na układy, uwarunkowania polityczne i zależności społeczne.⁵⁷

Przywracanie jedności Kościoła i ludzkości, a w konsekwencji komunii z Bogiem całego rodzaju ludzkiego stanowi – jako realizacja planu Ojca – *wielkie dzieło* Kościoła. Ustanowiony tajemnicami Osób Boskich Lud⁵⁸ prowadzi świat do eschatycznego zbawienia. Bóg ofiarowuje wszystkim możliwość dojścia do uczestnictwa w tej paschalnej tajemnicy czyli do Chrystusa – Odkupiciela i dlatego również droga zbawienia nie znających jeszcze Ewangelii nie znajduje się poza Chrystusem i Kościołem.⁵⁹ W jednej ze swoich katechez Jan Paweł II proponuje wyrażenie stwierdzenia, że „poza Kościołem nie ma zbawienia”, sformułowaniem: „bez Kościoła nie ma zbawienia”⁶⁰ Jest to dokładniejsze oddanie tej samej prawdy, że chodzi o łaskę Chrystusa, że jest ona udzielana zawsze i wyłącznie na mocy dokonanego przez Niego odkupienia i w odniesieniu do Kościoła.

Przy powtarzaniu tych, nienowych przecież w nauce Kościoła treści, Ojciec Święty stoi na straży głoszenia zbawienia w Chrystusie przed dialogiem międzyreligijnym.⁶¹ Kościół jest odpowiedzialny za docieranie Królestwa Bożego do narodów ziemi,⁶² ma obowiązek dzielić się dobrami duchowymi tego i przyszłego życia,⁶³ a prowadzone przez niego dzieło ewangelizacji nadaje historii ostateczny sens.⁶⁴ Jego praca w tym zakresie stanowi warunek nadejścia Królestwa Bożego, przygotowuje bowiem przyjście Pana, który chce „znaleźć wiarę” (por. Łk 18, 8).

⁵² Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 409.

⁵³ Por. *tamże*, 49.

⁵⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Slavorum apostoli*, Rzym 1985, p. 19.

⁵⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Sollicitudo rei socialis*, Rzym 1987, p. 40, 41, 48.

⁵⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 347n.

⁵⁷ Por. JAN PAWEŁ II, *Tryptyk rzymski*, Kraków 2003, 24 – 27.

⁵⁸ Por. KK 4.

⁵⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 590.

⁶⁰ Por. *tamże*, 591.

⁶¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 581; *Novo...*, dz. cyt., p. 37, 56.

⁶² Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 41.

⁶³ Por. *tamże*, 582.

⁶⁴ Por. *tamże*, 573.

4. Biskup Rzymu

Z poczucia odpowiedzialności za świat wynika także podejście Jana Pawła II do kwestii ekumenizmu. Przywracanie jedności chrześcijan nie jest uzupełnieniem działania Kościoła, ale znajduje się w jego centrum.⁶⁵ Szczególne zadania ma w tym zakresie Biskup Rzymu, ten, którego obowiązkiem jest umacnianie chrześcijan, podnoszenie ich ze słabości.⁶⁶ W wypowiedziach i działaniach Jana Pawła II odnoszących się do ekumenizmu przebija się ten aspekt Jego ojcowskiej odpowiedzialności za wszystkich chrześcijan, niezależnie od tego, czy wszyscy pragną takiej postawy i uznają ją za uzasadnioną. Dlatego Ojciec Święty nie waha się zwracać do wszystkich wyznawców Chrystusa, prosząc ich np. o wspólne świadectwo,⁶⁷ albo wzywać wszystkich do doskonałości.⁶⁸

Mówiąc o zadaniach Biskupa Rzymu, Jan Paweł II podejmuje temat bardzo Mu bliski – wskazuje na to, że Piotr, który ochrzcił Korneliusza, jest pierwszym w świecie Apostołem pogan i takimi też powinni być jego następcy.⁶⁹ Więcej jeszcze; nazywa Biskupa Rzymu także spadkobiercą św. Pawła, wiążąc z tą godnością odpowiedzialność za misyjny rozmach i charyzmaty Kościoła wszystkich czasów.⁷⁰ Jako cel swojej misji wskazuje budowanie jedności Kościoła – tej, jaką ofiarowuje i której pragnie Chrystus.⁷¹ Dostrzega także swój obowiązek posługi wobec całej ludzkości w imię wspólnego wszystkim człowieczeństwa, które osiąga pełnię w Chrystusie i w Nim ma swój wzór. Ta właśnie a nie inna motywacja sprawia, że podejmuje wynikające z zagrożenia jedności rodzaju ludzkiego wyzwania, czego symbolem może być – w pewnym uproszczeniu – mediacja między islamskim Irakiem a protestanckim Zachodem.

Swoją posługę na rzecz jedności Następcą Piotra realizuje przez świadectwo prawdziwe.⁷² Potwierdzanie i ustalanie przez Niego tego, w co wierzy Kościół, zapewnia wszystkim trwanie w jedności,⁷³ a także w komunii z żywą *Prawdą* – Chrystusem.⁷⁴

W kazaniu na 20 rocznicę inauguracji pontyfikatu Ojciec Święty mówi o zadaniach papieży wynikających ze świadomości oczekiwania paruzji. Głoszenie nauki, prowadzenie Kościoła do źródeł mądrości, zaspokajanie głodu *prawdy* w Kościele i poza nim jest ukierunkowane na to, by Chrystus znalazł wiarę, gdy przyjdzie. Właśnie w przygotowaniu na Jego powrót znajduje uzasadnienie.

⁶⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Ut unum ...*, dz. cyt., p. 20.

⁶⁶ Por. *tamże*, p. 3, 4, 92.

⁶⁷ Por. JAN PAWEŁ II, "Przemówienie podczas spotkania ekumenicznego w Hali Ludowej. Wrocław, 31. 05. 1997", w: *V pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, Olsztyn 1997, 28.

⁶⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Ut unum ...*, dz. cyt., p. 103.

⁶⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 235.

⁷⁰ Por. *tamże*, 240.

⁷¹ Por. *tamże*, 222, 627.

⁷² Por. *tamże*, 628.

⁷³ Por. *tamże*, 250.

⁷⁴ Por. *tamże*, 252.

Według Jana Pawła II, relacja Piotr – Kościół odtwarza związek między Chrystusem a Kościołem.⁷⁵ Wynika stąd również zadanie dla Następcy Piotra – dbałość o więź Kościoła z Chrystusem. Fundamentalne znaczenie dla istnienia tego duchowego zrębu Ojciec Święty przypisuje modlitwie. Przywołuje tu wymowny obraz Mojżesza modlącego się za lud i wspieranego przez lud podczas walki z Amalekitami. Nazywa tę scenę „ikoną modlącego się pasterza”. Mówi, że siła nauczania Biskupa Rzymu zależy od modlitwy i wiary Kościoła i vice versa. Zapewniona Piotrowi i jego następcom szczególna opieka Boża wymaga stałej modlitwy ludu.⁷⁶ Piotr i Kościół natomiast potrzebują wstawiennictwa Chrystusa u Ojca.⁷⁷ Zaś wspólna modlitwa Kościoła i Papieża stanowią odpowiedź wobec wymagań Zbawiciela i są niezbędne do utrzymania komunii i jedności Kościoła.⁷⁸

5. Obraz Kościoła według Jana Pawła II a modele eklezjologiczne

Chcąc sprecyzować wyłaniający się z nauczania Jana Pawła II obraz Kościoła, można porównać jego cechy z funkcjonującymi w teologii modelami eklezjologicznymi. Wybitny współczesny teolog kard. Avery Dulles SI usystematyzował te modele sprowadzając je do sześciu schematów przedstawiania Kościoła: jako instytucji, mistycznej komunii, sakramentu, sługi, herolda i wspólnoty uczniów Chrystusa.⁷⁹

W nauczaniu Ojca Świętego o Kościele nie dominują obrazy bezosobowe, takie jak instytucja, świątynia, winna latorośl itp. Jan Paweł II ukazuje Lud Boży Nowego Przymierza jako wspólnotę żywych osób. Przedstawiony przez Niego Kościół jest dynamiczny, podporządkowany przede wszystkim zadaniom, a nie strukturze; to misja determinuje jego widzialną strukturę. W swoich obszernych wypowiedziach Jan Paweł II przytacza oczywiście to wszystko, co Magisterium Kościoła mówi o jego aspekcie instytucjonalnym, ale główne nurty myśli eklezjologicznej Papieża podkreślają posłannictwo i osobową więź wspólnoty wiernych. Ten personalistyczny obraz struktury Ludu Bożego odpowiada modelowi mistycznej wspólnoty. Kościół trwa przez wieki w komunii z Chrystusem i tworzy wspólnotę kultu Boga w Duchu i prawdzie.⁸⁰ Podstawą jego trwałości i zwartości jest jedność Syna Bożego z Ojcem – nieprzemijający dar, który będzie udzielany do końca wieków.⁸¹ Nadprzyrodzona więź spajająca Kościół nie jest jednak niezależna od postawy wiernych. Również i przy tej okazji Jan Paweł II podkreśla, że Lud Boży nieustannie otrzymuje ten dar dlatego, że trwa w modlitwie. „Kult Boga w Duchu i *prawdzie*” nieprzerwanie tworzy wspólnotę eklezjalną.

⁷⁵ Por. *tamże*, 216.

⁷⁶ Por. *tamże*, 232.

⁷⁷ Por. *tamże*, 220, 221.

⁷⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Ut unum...*, dz. cyt., p. 4.

⁷⁹ Por. A. DULLES, *Models of the Church*, Doubleday: Image Books 1987, *passim*.

⁸⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 42.

⁸¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Novo...*, dz. cyt., p. 48.

Wielokrotnie wyrażana przez Ojca Świętego troska Kościoła o świat i ludzkość, każe myśleć o pisany przez Dullesa modelu Kościoła – sługi. Dulles pisze, że jest to wyłaniający się z nauczania Vaticanum II, szczególnie zaś z Konstytucji *Gaudium et spes*, i rozwijany przez niektórych teologów obraz Kościoła, którego cel stanowi pomaganie wszystkim i budzenie w ten sposób nadziei Królestwa Bożego.⁸² Jesliby doszukiwać się cech takiego modelu w eklezjologii Jana Pawła II, należałoby powiedzieć, że jest to służba w aspekcie przywracania i rozwoju pełni człowieczeństwa. Jan Paweł II mówi, że „Kościół nie istnieje (...) i nie pracuje dla samego siebie, lecz pozostaje w służbie ludzkości powołanej do Boskiego synostwa w Chrystusie”.⁸³ Jego posługa obejmuje wprowadzanie wartości Królestwa takich jak sprawiedliwość i pokój przez realizację prawa Bożego, ale i przez wypraszenie u Boga miłosierdzia dla świata,⁸⁴ podczas gdy opisany przez Dullesa model dotyczy przede wszystkim zewnętrznego aspektu starań o dobro ludzkości. Jednocześnie Jan Paweł II odrzuca rozumienie Kościoła jako sługi wyłącznie wartości duchowych i społecznych, nawet tych wywodzących się z Ewangelii, jeśli ich wprowadzaniu miałoby towarzyszyć dyplomatyczne milczenie o Chrystusie jedynym Odkupicielem.⁸⁵ Kościół ma przede wszystkim świadczyć o wielkich dziełach Pana.

Kościół głoszący Zbawiciela, przepowiadający Jego przyście to w Dullesowych modelach – herold. Nie da się ukryć, że wiele sformułowań Jana Pawła II podkreślających misyjność Kościoła i przynaglającą potrzebę głoszenia prawdy, każe myśleć o tym modelu. Ojciec Święty mówi, że Kościół jest posłany po to, aby iść głosząc Ewangelię i dając o niej świadectwo aż po krańce ziemi.⁸⁶ Efekty takiego głoszenia wydają się więc schodzić na plan dalszy i ich brak nie powinien powodować zmiany postępowania. Kościół, nawet jeśli nie odnosi sukcesów, nie może ustawać w głoszeniu Dobrej Nowiny wszystkim narodom.⁸⁷ Samo przepowiadanie jest więc ważniejsze niż ewentualny skutek. Istotne, że świat słyszy prawdę, nawet jeśli jej nie przyjmuje.

Model opisany przez Dullesa ma w sobie cechy starotestamentalnego proroka. Bardziej koncentruje się na głoszeniu przyścia Pana niż na już dokonanym przez Niego dziele zbawienia. Tak przedstawiony Kościół – herold nie posiada żadnej struktury, istnieje tylko tam i tylko wtedy, gdzie i gdy głosi się słowo Boże.⁸⁸ Jan Paweł II natomiast mocno akcentując przepowiadanie, mówi też o powoływaniu i budowaniu struktur eklezjalnych. Nazywa zasadniczym celem Kościoła tak głoszenie Dobrej Nowiny, jak i zakładanie i rozwój wspólnot.⁸⁹ Kościół w nauczaniu Jana Pawła II jest więc przede wszystkim dynamiczny, zaangażowany w głoszenie Chrystusa i świa-

⁸² Por. A. DULLES, *Models...*, dz. cyt., 97n.

⁸³ JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 592.

⁸⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Dives in...*, dz. cyt., p. 15.

⁸⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptoris missio*, dz. cyt., p. 17.

⁸⁶ Por. JAN PAWEŁ II, "Homilia z dn. 12. XII. 1997 na zakończenie Synodu poświęconego Ameryce", *L'Osservatore Romano* 19(1998) nr 2/200, 45.

⁸⁷ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 575.

⁸⁸ Por. A. DULLES, *Models...*, dz. cyt., 80n.

⁸⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Redemptoris missio*, dz. cyt., p. 19.

dectwo ewangelicznej prawdzie, ale oparty też na całej widzialnej strukturze eklezjalnej. Nie jest jedynie efemerycznym heroldem, lecz trwa dzięki Duchowi Świętemu.

Avery Dulles pisze, że pomysł przedstawienia Kościoła jako „wspólnoty uczniów Chrystusa”, zaczerpnął od Jana Pawła II.⁹⁰ Dulles łączy ten obraz z modelem Kościoła – sakramentu. Wspólnota uczniów, zjednoczona z Chrystusem, niesie w sobie Jego łaskę i jest jej żywym znakiem. Jednocześnie jednak – jako wspólnota osób – wyraża personalistyczny charakter Kościoła i pozwala mówić o obecnej w nim ludzkiej słabości.⁹¹

Rzeczywiście, Jan Paweł II używa wyrażenia „uczniowie Chrystusa” na określenie wiemych Kościoła.⁹² Nie jest to jedynie zabieg stylistyczny. Ojciec Święty wyjaśnia, dlaczego treść „bycia uczniem Chrystusa” pokrywa się ze znaczeniem „należenia do Kościoła”. Otóż, uczniowie to ci, którzy upodabniają się do Chrystusa, „przyoblekają się w Niego” (por. Rz 13, 14) przez przyjacielskie obcowanie z Nim.⁹³ Nie utrzymują swojej więzi z Chrystusem każdy z osobna. Razem tworzą wspólnotę zespoloną tą miłością, której Jezus naucza, która odtwarza Jego miłość i znajduje odniesienie we wzorze Trójcy Świętej.⁹⁴ W tym modelu znajduje też uzasadnienie misyjność Kościoła. Uczniowie to ci, którzy nie tylko wierzą w Chrystusa, ale idą za Nim i pragną poświęcić się Jego dziełu.⁹⁵ Chrystus posyła swój Kościół tak, jak sam został posłany przez Ojca.⁹⁶ Obraz wspólnoty uczniów, podobnie jak model sakramentu, ukazuje, że Kościół stanowi załazek nowej ludzkości, która cała jest powołana, aby stać się Ludem Bożym.⁹⁷ Ujmowanie przez Ojca Świętego tych zagadnień zawsze w sposób osobowy, w odniesieniu do powołania każdego człowieka, każe jednak odwoływać się raczej do modelu wspólnoty uczniów niż sakramentu.

Jaki jest więc model Kościoła w nauczaniu Jana Pawła II? Jakie są jego wybijające się cechy? Jest to Kościół „ogromny”, uniwersalny, powszechny przez swoje konsekwentne ukierunkowanie misyjne. Jego istotę stanowi żywa więź z Chrystusem, umiłowanie Ojca wraz z Nim i wierność Duchowi *Prawdy*. Naśladowanie Chrystusa każe mu szukać drogi do każdego człowieka, aby zaspokoić najgłębsze, nie zawsze uświadomiane pragnienie ludzkości – głód *prawdy*, aby świat nie był jej pozbawiony...

Wizja Jana Pawła II zdecydowanie kontrastuje z poglądami tych, którzy na podstawie istotnych zjawisk we współczesnym chrześcijaństwie Zachodu zapowiadają Kościół przyszłości jako mały, nieliczny, elitarny, skoncentrowany bardziej na nie-

⁹⁰ Por. A. DULLES, *Models...*, dz. cyt., 206.

⁹¹ Por. *tamże*, 222-224.

⁹² Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 593.

⁹³ Por. JAN PAWEŁ II, *List apostolski Rosarium Virginis Mariae*, Watykan 2002, p. 15.

⁹⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Wierzę...*, dz. cyt., 101.

⁹⁵ Por. *tamże*, 266.

⁹⁶ Por. *tamże*, 571.

⁹⁷ Por. *tamże*, 68.

mym świadectwie wartościom niż na zdobywaniu nowych wyznawców Chrystusa. Ojciec Święty podkreśla znaczenie modlitwy, w niej – jako w wyrazie żywej więzi z Bogiem - upatruje siłę Kościoła. Wskazuje na nią w słowach i czynach. Warto przypomnieć jak podczas zeszłorocznej pielgrzymki wymownym, symbolicznym gestem było odwiedzenie klasztorów kontemplacyjnych. Jan Paweł II daje wyraz przekonaniu, że Kościół zyskuje więcej przez modlitwę niż można osiągnąć w inny sposób.⁹⁸ Stawia te momenty historii, kiedy Duch Święty odpowiadał na modlitwę wspólnoty wiernych, za wzór życia Kościoła.

Jan Paweł II nie odpowiada na pytanie, jaki będzie Kościół w momencie paruzji. Nie przedstawia swoich prognoz, jaki będzie wówczas świat; czy nawrócony w maksymalnym stopniu, czy odwrócony od Boga, uparcie odrzucający Jego Objawienie (por. Ap 9, 20; 16, 9-11). Ojciec Święty z sokratejską ufnością wobec człowieka twierdzi, że postawa odrzucenia Boga rodzi się zazwyczaj z głębokiej nieznanomości prawdy.⁹⁹ Wiadomo, jaki świat Syn Człowieczy chce zastać; chce znaleźć wiarę, gdy przyjdzie... (por. Łk 18, 8). Tu Jan Paweł II dostrzega zadanie, może nawet główne, Kościoła wiernego woli Zbawiciela: świadczyć o Nim tak, aby żaden człowiek nie był pozbawiony *Prawdy*, która wyzwala, zbawia (por. J 8, 32).

MODEL OF THE CHURCH BY JOHN PAUL II

Summary

From John Paul II preaching emerges an outlook of an open, great Church that expands on both this world and the Eschaton. Analysing the papal statements one finds key – words of his ecclesiology; truth, great God's deals and reciprocal worship. As the main task the Church has to prepare the world for the final coming of Christ. She fulfils it by actualising the great God's deals that means by appeasing the deepest human hunger – the hunger of the truth. She takes responsibility for the world and the humankind so that the world would be not deprived of the truth. The specific role the Pope himself – as John Paul II points out – is to open the door of the Church and strengthen the bonds between Christ and the his Mystical Body. All this could happen thanks to three steps of reciprocal prayer in which Christ intercedes for the Church, the ecclesial community for the Holy Father – its Pastor and the Pope for the Church.

As compared with Avery Dulles' six models of the Church, the above ecclesiological view has common characteristics with each of them, however the papal image of the Church is predominantly personalistic one.

Whereas some contemporary theologians tend to present the near – future Church as small, exclusive and less rich in conversions then previously, John Paul II preaches her as great, vividly wide – spreading with the word of truth and strong because of ever inherent worship and life – giving link with the Holy Trinity.

⁹⁸ Por. *tamże*, 349n, 532.

⁹⁹ Por. *tamże*, 23.